

Dělnické hnutí jinak

V době Národního obrození hýbaly českou společnost čtené spory. Za zvlášť významný dlužno považovat střet dvou směrů myšlení, z nichž jeden usiloval o organisování dělnictva s ohledem na národní zájmy, druhý silně podléhal vlivu organizace mezinárodní.

Nauka Karla Marxe je dnes u nás opuštěna. Vyskytnou se však občas názory, že v 19. století sehrál marxismus u nás pozitivní roli při překonávání tvrdostí liberalismu. Vyvolává to představu, že politické a kulturní buditelství 19. věku samo bylo bez programu v otázce sociální spravedlnosti a neznalo organizační práce pro hájení zájmů dělnictva. Taková představa by neodpovídala skutečnosti. Jednak naše buditelství úhrnem nebylo exklusivním podnikem vyšších tříd. Tehdejší národ ve své sociologické skladbě byl představován převážně třídami námezdníků a zemědělců. A velká většina buditelů vyšla z nuzných poměrů a znala tíhu závislosti způsobené chudobou. Již proto v oboru práce sociálně politické tu v 19. století nebyl úhor, čekající teprve na ruchadlo marxismu.

Byly tu domácí programy, domácí ideje a skutky, jdoucí se zápalem za hmotným pozvednutím a stavovským uvědoměním dělnictva. Přicházející marxismus musel s těmito silami vejít v zápas a přemoci je. V počátcích svého nástupu utkal se marxismus s třemi významnými postavami českého hospodářského nacionalismu. Byli to Sladkovský, Barák a Chleborad.

Karel Sladkovský (1823-1880), nejstarší z uvedené trojice, člověk hluboce vzdělaný a sečtělý, začal svoji veřejnou činnost pod vlivem francouzské literatury hospodářské z první poloviny 19. věku. Znal Saint Simona a vyznával i názory Louis Blanca. Hrozné poměry tehdejšího pražského dělnictva - jež beletristicky osvětlil například Arbes - obrátily k sobě pozornost Sladkovského a roznítily v něm snahu o nápravu. V roce 1848 stává se Sladkovský mluvčím dělníků pražských kartounek ve stávkovém sporu. Opravdovost jeho úmyslů, čistota charakteru, vřelost mládí a výmluvnost získává mu obdiv i důvěru dělnických vrstev. Vše ukazuje na Sladkovského jako na předurčeného dělnického vůdce. Spád vývoje ale přerval tyto možnosti. Léta vazby, v níž Sladkovskému změněn trest smrti, vyřadila ho na dlouho z veřejného života. Ve vězení napsal památný spis určený knížeti Thunovi - "Grund alles Übels in der menschlichen Gesellschaft", příznačný již svým názvem pro směr myšlení, kterým se jeho vězněný duch ubíral.

Vazba také dokončila a upevnila vývoj Sladkovského v důležitém směru. Někdejší saint-simonista kosmopolitického ražení ztrácí víru v mezinárodní socialismus. Amnestován r. 1857 vchází do veřejného života utvrzen ve svém vlastenectví. Po počátečních starostech existenčních zakotvuje jako novinář v Praze. Je to slavné údobí jeho života, v němž uvědomovací práce na prospěch hospodářské prosperity je mu prioritní. Zájmy dělníků jsou mu stále blízké, pracuje však organizačně i pro řemeslníky, burcuje i zemědělce. Z Národních listů mluví o hospodářských a sociálních problémech k celému národu. V Praze zakládá a organisuje řemeslnicko-živnostenské besedy.

Josef Barák (1838-1883) vyšel z krásné literatury; nebyl hned od počátku osobou tak důkladné národohospodářské erudice jako Sladkovský. Přátele Rukopisů snad upoutá, že to byl Barák, jenž r. 1857 vedl deputaci mladých literátů k Václavu Hankovi a jejich jménem mu předává album básnických děl na oslavu 40. výročí nalezení RK. Barák se stal terčem pozornosti policejního prezidenta Päumana, jenž ho dal zatknout a připravil mu osud vyhnance, internovaného na různých místech.

Těžiště Barákova poslání mezi dělnictvem spočívá v organizační a novinářské činnosti, kterou zahájil v roce 1871, vydáváním Dělnických listů. Tento list byl od počátku veden v ryze národním duchu. Ač radikalismus Barákův oddálil jeho skupinu citelně od některých českých politických prostředí, nikdy se Barák nezpronevěřil duchu buditelského poslání. V zápase s I. internacionálou směr Barákův podlehl a ustoupil. Ale památka Barákova žila dlouho v pražském dělnictvu a jeho odkaz znepokojoval některé pozdější dělnické vůdce.

Ještě v roce 1922 se Bohumír Šmeral se vrací k Barákově éře v českém dělnictvu ve svých "Poznámkách k padesátiletému výročí založení československé strany sociálně demokratické". Mezi důvody, pro které byl Barák z Dělnických listů na konec vytlačen, uvádí Šmeral několik citátů z doby, kdy dělnické "hnutí od barákovských a chleborádovských vlivů ještě očištěno nebylo".

Dr. František Ladislav Chleborad (1839-1911) je pokládán za prvního praktického průkopníka družstevnictví u nás. Jestliže Sladkovský byl ve svých počátcích pod vlivem socialistické literatury francouzské, byl Chleborad stržen příklady svépomoci dělnictva anglického. Znalost literatury doplnil též cestami po Belgii a Anglii. Podnícen vzory anglických průkopníků , svolal v r.1868 památnou schůzi dělnictva na Žofín, na níž byly položeny základy prvnímu družstevnímu podniku u nás "Oulu". Ouly byly družstvy spotřebními i výrobními a rychle se šířily z Prahy na venkov. Měly předpoklady zdravého rozvoje na bázi zásad hospodaření a kontroly, jež Chleborad vtělil do jejich osnov. V pěti letech trvání povstalo na 500 "oulů". V krátké, meteorovité dráze své kariéry stává se Chleborad uznávaným vůdce dělnictva, v té době zakládá též pojišťovnu Slavii, horečně pracuje organizačně i novinářsky. Ale nadšený průkopník se brzy stává obětí drsnosti politického zápasu mezi staročechy a mladočechy. Nedovede se důrazně bránit proti utrhačné kampani a současně v řadách dělnictva, které organizoval, vyvstává proti němu opozice vedená J.Peckou a J.Bavorským, která je ve spojení s vídeňským ústředím první internacionály. V "oulech" proti Chleboradovi vytýčena zásada třídního boje. Tento boj Chleborad prohrál. Víme - jak výše podotknuto - že dělnické hnutí bylo "očistěno od vlivů jeho i barákovských".

V roce 1872 odchází Chleborad z veřejného života a z Prahy na klikatou a strastnou pouť za uhájením existence. V Brně zakládá po letech opět "Spolek českoslovanských dělníků-vlastenců". Tam také píše své stěžejní dílo "Boj o majetek", za jehož německý překlad ho prezident Sadi Carnot jmenoval důstojníkem francouzské akademie. Pouť za chlebem přivede ho nakonec do Ruska, kde se s rodinou trvale usídlil. A někdejší průkopník českého dělnického družstevnictví vynořuje se po letech jako vysoký carský úředník ministerstva financí, exponent slavjanofilského směru. Jako kdysi Sladkovský i Chleborad přestoupil k pravoslaví.

Nemůže být většího zadostiučinění památce těchto tří hospodářských buditelů, než skutečnost, že po mnohých oklikách vývoje jsou nám dnes bližší ideje Sladkovského, Baráka a Chleborada, než myšlenka třídního boje, které oni museli ustoupit.

Pozn.

Text byl zpracován na základě materiálu, sestaveného Ing. Karlem Urbanem, tajemníkem banky Slavie.